

Handreiking Gezonde Gemeente: de beleidscyclus

Volgens de Wet publieke gezondheid beschrijven gemeenten elke vier jaar in een gemeentelijke nota hun ambities op het gebied van gezondheid. De Handreiking Gezonde Gemeente biedt daarbij hulp en inspiratie in de vorm van onder andere tips, links naar relevante websites en praktijkvoorbeelden. Dat gebeurt rond zes gezondheidsthema's: roken, overgewicht, depressie, alcohol, seksuele gezondheid en letsel. Deze thema's worden in de handreiking apart uitgewerkt, maar volgens een gemeenschappelijke rode draad: een beleidscyclus van vier fasen. In deze samenvatting leest u de belangrijkste kenmerken van elke fase. De volledige handreiking vindt u op www.loketgezondleven.nl.

De beleidscyclus in het kort

De beleidscyclus van het gemeentelijk gezondheidsbeleid bestaat uit vier fasen:

- Bij de **beleidsvoorbereiding** verkent u onder meer mogelijke partners binnen en buiten het gemeentehuis, en gaat u na hoe u burgers in het proces betreft. Tevens verzamelt u alle informatie die nodig is om nieuw beleid te kunnen vormen.
- Bij de **beleidsformulering** stelt u prioriteiten en formuleert u de doelstellingen voor het gezondheidsbeleid.
- Bij de **beleidsuitvoering** stelt u, of een van uw samenwerkingspartners, een uitvoeringsprogramma op voor de beleidsdoelen uit de nota, en maakt u afspraken over de rolverdeling met de verschillende partners, en over het monitoren van gekozen interventies.
- Bij de **beleidsevaluatie** monitort u de uitvoering van het beleid om tussentijds bij te kunnen sturen en bereidt u een volgende beleidscyclus voor.

Beleidsvoorbereiding

Terugblik vorige beleidsperiode

Een goede start voor het opstellen van gemeentelijk gezondheidsbeleid is een terugblik op de vorige beleidsperiode: wat is er gedaan, wat was het resultaat en wat moet er nog gebeuren? Daarnaast ook: wie waren partners en welke rol had de gemeente?

Betrekken van partijen en burgers

Een belangrijke vraag in de voorbereiding is welke partijen (zowel binnen als buiten het gemeentehuis) en burgers u bij het proces wilt betrekken en hoe u dat wilt doen. In de uitvoering kunnen dat andere partijen zijn dan tijdens de voorbereiding. De handreiking biedt in het onderdeel randvoorwaarden uitleg en instrumenten om bijvoorbeeld uw netwerk in kaart te brengen en methoden om burgers te betrekken bij het beleid.

Lokale gezondheidsproblemen in beeld

Wat zijn de belangrijkste gezondheidsproblemen in de wijk of gemeente en om welke doelgroepen gaat het dan? Wat is politiek belangrijk op dit moment en wat houdt burgers bezig? De handreiking biedt handvatten om hiermee aan de slag te gaan, in de vorm van bronnen voor lokale gegevens per gezondheids-thema, methoden van burgerparticipatie en verwijzingen naar het opstellen van een wijkgezondheidsprofiel.

Tip: checklists

De digitale checklists van de Handreiking Gezonde Gemeente helpen u op weg bij het organiseren van uw beleidscyclus. Zo selecteert u snel de informatie die voor u van belang is.

Intersectorale samenwerking

De gezondheid van burgers hangt af van verschillende factoren, die lang niet allemaal met gezondheidsbeleid te beïnvloeden zijn. Vaak zijn maatregelen op andere beleidsterreinen vereist, zoals onderwijs, ruimtelijke ordening, sociale zaken of milieu. Andersom kan gezondheidsbeleid een bijdrage leveren aan de doelstellingen van andere beleidssectoren. De aanpak van veel gezondheidsproblemen vraagt daarom integraal beleid: beleid dat zich richt op meerdere factoren die de gezondheid beïnvloeden: omgeving (sociaal en fysiek), leefstijl en gezondheidszorg. Dat vereist intersectorale samenwerking tussen ambtenaren en bestuurders van verschillende beleidsterreinen; èn een goede afstemming met de zorgsector, waar al veel gebeurt op het gebied van preventie. In de handreiking vindt u een overzicht van sectoren die relevant zijn voor de aanpak per thema en tips voor intersectorale samenwerking.

Gezondheid als middel

Een goede gezondheid levert ook een bijdrage aan de doelstellingen van andere sectoren: gezonde kinderen leren bijvoorbeeld beter, gezonde burgers kunnen aan het werk of doen op andere fronten mee in de maatschappij.

Randvoorwaarden

De Handreiking Gezonde Gemeente beschrijft enkele randvoorwaarden voor een succesvol lokaal gezondheidsbeleid:

- Er zijn duidelijke afspraken met samenwerkingspartners over de **regie en rolverdeling**. Er is binnen de gemeente interne regie op de ontwikkeling en evaluatie van het gezondheidsbeleid. Daarnaast is er externe regie op de bijdragen van partners. De externe regierol kan in opdracht van de gemeente ook door een andere partij worden uitgevoerd.
- Er is **voldoende draagvlak**, zowel binnen de gemeente als onder burgers en samenwerkingspartners. Draagvlak kan verkregen worden door partijen en burgers vroeg in het proces te betrekken, helder te communiceren over de vorderingen en door regelmatig om feedback te vragen.
- Bij de inrichting van het beleidsproces is het belangrijk om in te schatten welke capaciteit nodig is, uitgedrukt in **menskracht, tijd, geld en deskundigheid**.

Bundeling van middelen

Onderdelen van de preventieve aanpak en de financiering van sommige gezondheidsproblemen zoals roken of depressie, vinden niet alleen plaats binnen de Wet publieke gezondheid (Wpg), maar ook in het kader van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo), de Zorgverzekeringswet en andere beleidsterreinen. Een integrale aanpak biedt kansen om budgetten van verschillende beleidssectoren te bundelen.

Beleidsformulering

Prioriteiten stellen

Tijdens de beleidsformulering worden alle inzichten uit de voorbereiding vertaald naar concreet beleid. Dat begint met het stellen van prioriteiten op basis van de voorbereidingsfase en de politieke voorkeur van wethouders en raad: waarop richt het gezondheidsbeleid zich de komende vier jaar? Het is aan te raden een beperkt aantal prioriteiten te stellen, zodat de betrokken sectoren tijdens de beleidsperiode zo intensief mogelijk aan de doelstellingen kunnen werken. Door de prioriteiten te kiezen na overleg met relevante partijen en (vertegenwoordigers van) burgers en doelgroepen, ontstaat er draagvlak voor het beleid en krijgt een gemeente inzicht in de haalbaarheid van de ambities.

Realistische en meetbare doelen

Voor effectief gezondheidsbeleid is het noodzakelijk om vooraf beleidsdoelstellingen te formuleren. Het verdient aanbeveling om te werken met realistische doelen. Zo is het bijvoorbeeld niet reëel om binnen een korte periode gezondheidsdoelen, zoals een daling van het aantal kinderen met overgewicht, te stellen. Veranderingen op dit niveau zijn vaak pas na langere tijd aan te tonen en worden door verschillende factoren beïnvloed. In zo'n geval is het zinvol om ook tussendoelen te formuleren, die bijdragen aan de langetermijndoelstellingen en die wèl op korte

termijn haalbaar en meetbaar zijn, zoals: '25% van de kinderen doet mee aan buitenschoolse sportactiviteiten.' Het formuleren van meetbare doelstellingen maakt het bovendien mogelijk om het gezondheidsbeleid te evalueren, zowel tussentijds als aan het einde van de beleidsperiode.

Beleidsuitvoering Uitvoeringsprogramma opstellen

Voor de uitvoering van beleid is een uitvoeringsprogramma nodig. In een uitvoeringsprogramma worden de beleidsdoelstellingen ('wat' gaan we doen?) vertaald naar concrete interventies ('hoe' gaan we dat doen?). Het uitvoeringsprogramma beschrijft alle activiteiten die worden ingezet en de partijen die ze gaan uitvoeren, zowel extern (publieke en private partijen) als intern (sectoren binnen de gemeente). Het uitvoeringsprogramma wordt vastgesteld door het college van B&W. De gemeenteraad ontvangt het programma ter informatie en wordt via tussentijdse rapportages op de hoogte gehouden van de resultaten. In de handreiking vindt u tips en voorbeelden van uitvoeringsprogramma's.

Samenwerking lokaal organiseren

Het uitvoeringsprogramma beschrijft niet alleen de activiteiten die worden ingezet, maar ook de partijen die daarbij betrokken zijn. Daarbij gaat het om bijdragen van zowel externe partijen (publiek en privaat), burgers, als sectoren binnen de gemeente. Dit is onder andere afhankelijk van de gekozen thema's, doelen, doelgroepen en de mogelijkheden lokaal. In de handreiking vindt u per gezondheidsthema informatie over de partijen die relevant zijn en tips over het verkennen en organiseren van de samenwerking met publieke en private (zorgverzekeraars en bedrijven) partijen en met burgers.

Aandacht voor communicatie

Met heldere communicatie houdt u alle partijen betrokken. Neem daarom in het uitvoeringsprogramma ook communicatie-activiteiten op rond interne communicatie (met andere sectoren, het college en de raadscommissies) en externe communicatie (met samenwerkingspartners, burgers en doelgroepen).

Samenhangende mix van interventies

Veel gezondheidsproblemen vragen om een integrale aanpak, die zich richt op meerdere factoren. In de Handreiking Gezonde Gemeente zijn deze factoren samengevat in vijf pijlers. Deze pijlers zijn van toepassing op alle gezondheidsthema's in de handreiking, maar de nadruk en concrete uitwerking kunnen per thema verschillen. In de themadelen van de handreiking vindt u per gezondheidsthema mogelijkheden voor een lokale mix van interventies volgens deze pijlers.

De vijf pijlers van een integrale aanpak

Pijler	Omschrijving
Inrichting van de omgeving	inrichting van de fysieke of sociale omgeving
Regelgeving en handhaving	regels, reglementen, wetten, beleidsmaatregelen, protocollen en de handhaving daarvan
Voorlichting en educatie	informatie en voorlichting via bijvoorbeeld lessen, campagnes, websites of folders
Signalering en advies	vroegtijdig signaleren van risicofactoren, screening, kortdurend advies en doorverwijzing naar ondersteuning of behandeling
Ondersteuning	intensievere begeleiding als mensen meer nodig hebben dan informatie-overdracht

Evaluatieplan

Om de voortgang en resultaten van activiteiten te meten en te kunnen bijsturen, moeten activiteiten gemonitord en geëvalueerd worden. Neem daarom in het uitvoeringsprogramma ook een evaluatieplan op. In de handreiking vindt u onder meer een stappenplan voor evaluatie en per thema mogelijkheden voor monitoring en evaluatie.

Interventieoverzichten

In de digitale Handreiking Gezonde Gemeente vindt u bij alle themadelen een interventieoverzicht. Elk overzicht is samengesteld uit gegevens van de Interventiedatabase. Dat betekent dat ze altijd actueel zijn. U kunt selecteren wat u wilt zien: één of meer pijlers, alleen de aanbevolen of ook de goed beschreven interventies, of een overzicht per organisatie. Een interventieoverzicht is een handig hulpmiddel zowel bij het opstellen van een uitvoeringsplan, als bij de beleidsvoorbereiding: door het overzicht te vergelijken met de praktijk, ziet u snel wat er al gebeurt in uw gemeente en wat er nog ontbreekt.

Beleidsevaluatie Vinger aan de pols

Een evaluatie levert inzichten op die een gemeente op verschillende manieren kan gebruiken:

- Evalueren geeft inzicht in het effect van interventies, het uitvoeringsproces en de context waarin het effect is behaald.
- Evaluatie is een middel om draagvlak te versterken. De uitkomsten van een evaluatie kunnen gebruikt worden om gemeenteraad, college, burgers en betrokken partijen te informeren over de voortgang en resultaten.
- Evalueren gebeurt niet alleen aan het einde van een proces, maar ook tussentijds, zodat tijdig kan worden bijgestuurd.
- De evaluatie van het eindresultaat vormt een startpunt voor een volgende beleidscyclus.

De 6 stappen van een evaluatie

Stap	Omschrijving
1. Evaluatieplan maken	Het evaluatieplan beschrijft welk doel met de evaluatie bereikt wordt, welke vragen beantwoord worden, welke informatie daarvoor nodig is, op welke manier de informatie verzameld wordt, wie deze informatie verzamelt en voor wie de evaluatiegegevens bestemd zijn.
2. Tijd en geld reserveren	Op basis van het evaluatieplan schat u in hoeveel menskracht en geld de evaluatie zal kosten, zodat het benodigde budget kan worden gereserveerd.
3. Taken verdelen	Maak heldere afspraken met betrokken partijen over alle taken: wie verzamelt de gegevens, wie rapporteert enzovoort.
4. Evaluatie uitvoeren	De benodigde gegevens worden verzameld, verwerkt, geïnterpreteerd en overzichtelijk samengevat.
5. Rapporteren en communiceren	Kies manieren en momenten om over de uitkomsten van de evaluatie te rapporteren die passen bij de doelgroep die u wilt informeren.
6. Verankering	De resultaten die verkregen zijn met de evaluatie, worden gebruikt in de volgende fase van de beleidscyclus.

Actuele handreiking

De handreiking wordt actueel gehouden. Heeft u tips of geslaagde praktijkvoorbeelden voor de handreiking? Mail uw suggesties naar de Servicedesk Gezond Leven op www.loketgezondleven.nl. Via het Loket blijft u ook op de hoogte van de updates van de handreiking.

Aan de slag in de regio?

Wilt u ondersteuning om met gemeenten en partners te komen tot effectief gemeentelijk gezondheidsbeleid en de uitvoering ervan? Het programma 'Professionals Gezond Versterkt' biedt u bijvoorbeeld advies op maat via de Xpertpool. Kijk voor meer informatie op www.loketgezondleven.nl en stel uw vraag voor advies en ondersteuning aan de Servicedesk Gezond Leven.

Dit is een uitgave van:

Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu

Postbus 1 | 3720 BA Bilthoven

www.rivm.nl

Centrum Gezond Leven

www.rivm.nl | centrumgezondleven@rivm.nl | (030) 274 85 73

Naast de beleidscyclus behandelt de Handreiking Gezonde Gemeente gezondheidsthema's als roken, overgewicht, depressie, alcohol, seksuele gezondheid en letsel. Ook van deze thema's bestaat een samenvatting. U vindt de samenvattingen en de volledige handreiking op www.loketgezondleven.nl.

Heeft u tips of geslaagde praktijkvoorbeelden voor de handreiking?

Mail uw suggesties naar centrumgezondleven@rivm.nl.